

Верховний
Суд

Дайджест

правових позицій судової палати для
розгляду справ про банкрутство КГС ВС

(актуальна судова практика у справах про банкрутство
юридичних осіб)

5/2025

Перелік уживаних скорочень

ВП ВС – Велика Палата Верховного Суду

ВС – Верховний Суд

ВСУ – Верховний Суд України

ГК України – Господарський кодекс України

ГПК України – Господарський процесуальний кодекс України

Закон про банкрутство – Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»

КАС України – Кодекс адміністративного судочинства України

КГС ВС – Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду

КУзПБ – Кодекс України з процедур банкрутства

МК України – Митний кодекс України

ПК України – Податковий кодекс України

ЦК України – Цивільний кодекс України

ЗМІСТ

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Порядок розгляду спорів, стороною в яких є боржник 5

Щодо розгляду позову фізичної особи (не підприємця) про визнання недійсними результатів аукціону з продажу майна боржника у разі неможливості відновлення втраченого провадження у справі про банкрутство

Щодо судового контролю у відносинах неплатоспроможності та банкрутства

II. БАНКРУТСТВО ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Відкриття провадження у справі про банкрутство 6

Щодо відсутності підстав для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство через пов'язаність ініціюючого кредитора і боржника

Щодо відсутності підстав для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство у зв'язку з достатністю коштів у боржника для погашення заборгованості перед кредиторами

Покладення на органи управління боржника солідарної відповідальності 8

Щодо неможливості застосування частини шостої статті 34 КУзПБ до оцінки подій (обставин загрози неплатоспроможності), що мали місце до введення в дію КУзПБ

Визнання недійсними правочинів боржника.....9

Щодо договору поворотної фінансової допомоги, укладеного боржником із заінтересованою особою

Щодо визнання недійсним договору іпотеки на підставі 42 КУзПБ

Щодо вимог розпорядника майна про недійсність правочину, стороною якого не є боржник, однак який вчинений на його шкоду

Розпорядження майном боржника 12

Щодо грошових вимог заінтересованої особи стосовно боржника

Щодо грошових вимог контролюючого органу у розмірі пені, нарахованої на податкове зобов'язання чи штрафні санкції

Щодо грошових вимог податкового органу зі сплати податку за землю, розташовану на тимчасово окупованих російською федерацією територіях України

Щодо грошових вимог, які виникли внаслідок непоставки товару, за якою покупець не реалізував свого права вимагати повернення суми попередньої оплати

Щодо моменту виникнення у боржника зобов'язання з повернення безпідставно отриманих коштів унаслідок визнання недійсним правочину після відкриття провадження у справі про банкрутство

Щодо порядку і способу заперечення кредитором боржника проти визнаних судом вимог іншого кредитора

Щодо зменшення судом суми штрафних санкцій, заявлених до стягнення боржником з його контрагента в межах справи про банкрутство

Ліквідаційна процедура 16

Щодо позовних вимог Антимонопольного комітету України про стягнення пені за несплату штрафу, нарахованої після відкриття провадження у справі про банкрутство боржника

Щодо відшкодування шкоди, заподіяної незаконними діями голови ліквідаційної комісії боржника з розпорядження / розподілу коштів, отриманих від реалізації заставного майна боржника

Щодо прийняття комітетом кредиторів боржника рішення про перехід до процедури ліквідації без повідомлення його члена про засідання комітету

Субсидіарна відповідальність.....18

Щодо передумов у дослідженні та виявленні підстав для порушення питання про покладення субсидіарної відповідальності у справі про банкрутство

Щодо обов'язковості доведення існування причинно-наслідкового зв'язку між діями / бездіяльністю органів управління боржника і доведенням його до банкрутства

III. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПИТАННЯ 21

Щодо застосування заходів забезпечення позову (вимог кредиторів) у справі про банкрутство, зокрема на стадії апеляційного перегляду постанови про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури

Щодо неможливості стягнення з арбітражного керуючого, який виконує повноваження розпорядника майна юридичної особи, судових витрат іншого учасника справи на професійну правничу допомогу

Щодо заяви арбітражного керуючого про розподіл судових витрат, зокрема, на професійну правову допомогу, здійснених за результатом розгляду справи

Щодо звільнення розпорядника майна боржника від сплати судового збору за подання ним апеляційної скарги на судові рішення

І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Порядок розгляду спорів, стороною в яких є боржник

Щодо розгляду позову фізичної особи (не підприємця) про визнання недійсними результатів аукціону з продажу майна боржника в разі неможливості відновлення втраченого провадження у справі про банкрутство

Втрата провадження у справі про банкрутство, розгляд якої не був завершений, неспроможність його відновлення унеможливають здійснення подальшого провадження в такій справі та провадження з вирішення спору в межах справи про банкрутство за правилами статті 7 КУзПБ.

Отже, якщо справа про банкрутство боржника втрачена й не підлягає відновленню, позов фізичної особи (не підприємця) про визнання недійсними результатів аукціону з продажу майна цього боржника та укладеного договору не розглядається в господарському судочинстві, а має бути вирішений у порядку цивільного судочинства (стаття 19 ЦПК України).

Детальніше з текстом постанови від 09.07.2025 у справі № 911/675/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129405012>.

Щодо судового контролю у відносинах неплатоспроможності та банкрутства

Одним із засобів юридичного захисту сторін виконавчого провадження під час проведення виконавчих дій є судовий контроль за виконанням судових рішень у справах, який передбачає, зокрема, можливість здійснення певних процесуальних дій у виконавчому провадженні, а також обов'язок суду розглянути скарги на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця та інших посадових осіб державної виконавчої служби.

Водночас процесуальний закон встановив імперативне правило виключної підсудності справ про банкрутство та справ у спорах з майновими вимогами до боржника, стосовно якого відкрито провадження у справі про банкрутство.

Провадження у справах про банкрутство об'єктивно формується на засадах конкуренції кредиторів. Дотримання цього принципу забезпечується, зокрема, концентрацією судових спорів, стороною яких є боржник, у межах справи про його банкрутство відповідно до пункту 8 частини першої статті 20 ГПК України та кореспондуючих цій нормі правил статті 7 КУзПБ.

Отже, розгляд усіх майнових спорів, а також спорів щодо інших вимог до боржника, стороною в яких є боржник у справі про банкрутство, повинен відбуватися лише господарським судом, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, в межах цієї справи.

Цей підхід є дієвим механізмом забезпечення реалізації принципу конкурсного імунітету, а також судового контролю у відносинах неплатоспроможності та банкрутства, за яким усі рішення чи дії, що можуть вплинути на майнові активи боржника, зокрема й

рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця, що безпосередньо або опосередковано впливатимуть на майнові активи боржника, мають бути підконтрольні суду, що здійснює провадження у справі про банкрутство.

Отже, звернення сторони виконавчого провадження, яка вважає, що відповідним рішенням (дією, бездіяльністю) виконавця порушено її права, підпадає під судовий контроль в межах провадження у справі про банкрутство.

Детальніше з текстом постанови від 12.08.2025 у справі № 914/3681/23 (380/16187/23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129576900> (також див. постанову від 22.07.2025 у справі № 911/1778/24 (911/98/23)).

***

Якщо оскаржувані рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця стосуються виконання судового рішення, ухваленого в спорі за участю боржника в межах справи про банкрутство відповідно до приписів статті 7 КУзПБ, то скарга (заява, позов) підлягає розгляду судом, який розглянув справу в майновому спорі чи іншому спорі з вимогами до боржника як суд першої інстанції (стаття 340 ГПК України), тобто судом, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство.

У разі закриття / припинення провадження в справі про банкрутство розгляд спорів, стороною в яких є боржник, у межах справи про банкрутство завершується їх розглядом по суті суддею, якому були передані такі справи автоматизованою системою документообігу суду, з ухваленням відповідного судового рішення, що узгоджується з принципом «незмінності складу суду», задля недопущення створення для сторін перешкод у реалізації права на судовий захист і загрози сутності гарантованого Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод права сторін на доступ до суду та ефективний засіб захисту упродовж розумного строку.

Тож розгляд судом першої інстанції скарги, розглянутої в межах справи про банкрутство, провадження щодо якого згодом було закрито, відповідає вимогам закону.

Детальніше з текстом постанови від 18.08.2025 у справі № 908/54/23 (908/930/23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129576908>.

II. БАНКРУТСТВО ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Відкриття провадження у справі про банкрутство

Щодо відсутності підстав для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство через пов'язаність ініціюючого кредитора і боржника

Положення КУзПБ не містять обмеження права кредитора на звернення до суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство у зв'язку з його бенефіціарними зв'язками з боржником.

Звернення кредитора до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство боржника поряд із зверненням до суду з позовом є процесуальним способом захисту порушеного права.

6 Рішення, внесені до ЄДРСР, за липень– серпень 2025 року

У разі відсутності належного виконання господарського грошового зобов'язання кредитора може, окрім як звернутися до суду з позовом до боржника, скористатися можливістю застосування щодо такого боржника процедур, передбачених КУзПБ, для задоволення своїх кредиторських вимог.

Тому пов'язаність осіб, зокрема ініціюючого кредитора та боржника, не змінює правової оцінки щодо наявності підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство, оскільки пов'язаність сторін не спростовує факту існування зобов'язання. У такому випадку ініціюючий кредитор діє як самостійний суб'єкт, а боржник має можливість спростувати вимоги у встановлений процесуальний спосіб.

Детальніше з текстом постанови від 14.08.2025 у справі № 910/1599/25 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129576781>.

Щодо відсутності підстав для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство у зв'язку з достатністю коштів у боржника для погашення заборгованості перед кредиторами

Системний аналіз статей 36, 39 КУзПБ з урахуванням статей 74, 76, 77 ГПК України свідчить, що на кредитора покладається обов'язок надати докази на підтвердження підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство, а на боржника, якому надана можливість подати відзив на заяву кредитора, – обов'язок надати суду докази, які спростовують або підтверджують вимоги заявника.

Тобто положення КУзПБ не встановлюють обов'язку для ініціюючого кредитора доводити, що боржник у справі про банкрутство не має можливості виконати майнові зобов'язання, строк яких настав. Доведення обставин можливості виконати такі майнові зобов'язання покладено саме на боржника.

Зокрема, належним доказом платоспроможності боржника як однієї з підстав для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство є сплата боржником до підготовчого засідання боргу, на підставі якого ініціюючий кредитор звернувся до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство.

Дійсний фінансово-господарський стан боржника у справі про банкрутство встановлюється господарським судом на підставі дослідження поданого розпорядником майна боржника аналізу, передбаченого абзацом шостим частини третьої статті 44 КУзПБ. У разі встановлення господарським судом у процедурі розпорядження майном боржника відсутності ознак його неплатоспроможності, провадження у справі підлягатиме закриттю відповідно до пункту 10 частини першої та частини другої статті 90 КУзПБ.

Тому можливість отримання боржником в майбутньому в результаті його господарської діяльності достатніх коштів для погашення заборгованості перед кредиторами не є підставою для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство згідно із частиною шостою статті 39 КУзПБ.

Детальніше з текстом постанови від 14.08.2025 у справі № 902/1325/24 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129576783>.

Покладення на органи управління боржника солідарної відповідальності

Щодо неможливості застосування частини шостої статті 34 КУзПБ до оцінки подій (обставин загрози неплатоспроможності), що сталися до введення в дію КУзПБ

Закон про банкрутство, який втратив чинність із введенням в дію 21.10.2019 КУзПБ, також містив умови, за яких боржник був зобов'язаний звернутися до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі (частина п'ята статті 11 та статті 95 цього Закону). Він передбачав солідарну відповідальність, але за інше порушення – у разі недотримання вимог щодо особливостей застосування процедури банкрутства до боржника, що ліквідується власником згідно із частиною першою статті 95 Закону про банкрутство (частина шоста статті 95 цього Закону).

Водночас зазначений Закон не встановлював відповідальності за незвернення боржника до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі у разі загрози неплатоспроможності.

Тобто в Законі про банкрутство були відсутні положення щодо солідарної відповідальності керівника боржника за те, що він не звернувся до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі у разі загрози неплатоспроможності.

Солідарна відповідальність керівника боржника – це вид спеціальної цивільно-правової відповідальності, за якою під час здійснення провадження у справі про банкрутство керівник боржника, який не звернувся до господарського суду в місячний термін у разі наявності загрози неплатоспроможності, підлягає притягненню до солідарної відповідальності за незадоволення вимог кредиторів.

Будь-яких інших підстав притягнення до солідарної відповідальності КУзПБ не передбачає.

За частиною першою статті 58 Конституції України закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи.

Закріплений у наведеній нормі принцип незворотності дії закону та інших нормативно-правових актів у часі (*lex ad praeterian non valet*) полягає в тому, що їхня дія не може поширюватися на правовідносини, які виникли і закінчилися до набрання ними чинності, за винятком випадку, коли закон або інші нормативно-правові акти пом'якшують або скасовують відповідальність особи.

Позицію щодо незворотності дії в часі законів та інших нормативно-правових актів неодноразово висловлював і Конституційний Суд України. Зокрема, згідно з висновками щодо тлумачення змісту статті 58 Конституції України, викладеними у рішеннях Конституційного Суду України від 13.05.1997 № 1-зп, від 09.02.1999 № 1-рп/99, від 05.04.2001 № 3-рп/2001, від 13.03.2012 № 6-рп/2012, закони та інші нормативно-правові акти поширюють свою дію тільки на ті відносини, які виникли після набуття законами чи іншими нормативно-правовими актами чинності; дію нормативно-правового акта в часі треба розуміти так, що вона починається з моменту набрання цим актом чинності і припиняється із втратою ним чинності, тобто до події, факту застосовується той закон або інший нормативно-правовий акт, під час дії якого вони настали або відбулися.

Тобто за загальним правилом норма права діє стосовно фактів і відносин, які виникли після набрання чинності цією нормою. Тобто до події, факту застосовується закон (інший нормативно-правовий акт), під час дії якого вони настали або відбулися.

Отже, якщо загроза неплатоспроможності боржника існувала до того, як особа стала директором боржника, а чинний на той момент Закон про банкрутство не містив приписів щодо місячного строку для звернення керівника боржника до суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство та не встановлював наслідків незвернення з такою заявою, то немає підстав для застосування до керівника боржника солідарної відповідальності за незадоволення вимог кредиторів згідно із частиною шостою статті 34 КУзПБ.

Детальніше з текстом постанови від 13.08.2025 у справі № 921/372/22 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129795145>.

Визнання недійсними правочинів боржника

Щодо договору поворотної фінансової допомоги, укладеного боржником із заінтересованою особою

Відповідно до частини другої цієї статті КУзПБ правочини, вчинені боржником протягом трьох років, що передували відкриттю провадження у справі про банкрутство, можуть бути визнані недійсними господарським судом у межах провадження у справі про банкрутство за заявою арбітражного керуючого або кредитора з підстави укладання боржником договору із заінтересованою особою.

За змістом статті 1 КУзПБ заінтересовані особи стосовно боржника визначені, зокрема, як власники (учасники, акціонери) боржника, керівник боржника, особи, які входять до складу органів управління боржника.

При цьому ні КУзПБ, ні ЦК України, ні інші нормативні акти не встановлюють обмеження на вчинення боржником правочину з особами, пов'язаними з боржником родинними, корпоративними (бенефіціарними) зв'язками, аналогічними зв'язками з керівником та/або бенефіціарними власниками боржника тощо.

Однак у разі оспорювання кредитором правочинів боржника через заінтересованість осіб стосовно боржника як сторін цих договорів, на підставі яких були заявлені грошові вимоги до боржника, існує ризик обопільної недобросовісної поведінки певного кредитора та боржника щодо створення фіктивної (неіснуючої, штучної) заборгованості за оспорюваними правочинами задля збільшення кількості голосів цього кредитора на зборах кредиторів та впливу на саму процедуру банкрутства, зокрема й у питанні формування, реалізації та розподілу ліквідаційної маси боржника, що, зрештою, впливатиме і на обсяг, і на розподіл задоволених вимог кредиторів.

Тому з метою виконання передбачених статтею 2 ГПК України завдань господарського судочинства, виконання яких здійснюється для ефективного захисту прав, свобод та інтересів на засадах неприпустимості зловживання процесуальними правами, суди у цій категорії справ мають ех офіціо правильно кваліфікувати правовідносини між боржником та відповідачами за укладеними між ними оспорюваними договорами

(договорами поворотної фінансової допомоги), дослідити обставини і надати їм оцінку щодо:

- спроможності відповідачів позичити відповідні суми кошти боржнику, джерел походження цих коштів у них;
- підтвердження оприбуткування боржником готівки, що надійшла до його каси від відповідачів згідно з оспорюваними договорами, або перерахування боржнику відповідних коштів через банківські рахунки;
- напрямків використання боржником як позичальником позичених у відповідачів за оспорюваними договорами коштів, причин їх неповернення позичальником кредиторам;
- заінтересованості відповідачів до боржника як засновників та/або членів чинних органів управління товариства боржника.

Детальніше з текстом постанови від 01.07.2025 у справі № 902/25/24 (902/686/24) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128775908>.

Щодо визнання недійсним договору іпотеки на підставі 42 КУзПБ

У разі задоволення вимог іпотекодержателя за рахунок предмета іпотеки майновий поручитель набуває права кредитора за основним зобов'язанням (частина друга статті 11 Закону України «Про іпотеку»).

Тож саме позичальник – боржник у зобов'язанні за кредитним договором має виконати обов'язок за договором перед кредитором, а в разі забезпечення цього зобов'язання іпотекою майнового поручителя такий обов'язок може бути виконаний майновим поручителем в межах вартості предмета іпотеки. Задоволення вимог іпотекодержателя за рахунок предмета іпотеки не зумовлює припинення правовідносини з боржником за основним зобов'язанням, оскільки майновий поручитель набуває права кредитора за таким зобов'язанням.

Укладення договору іпотеки не спричиняє виникнення в іпотекодержателя майнових зобов'язань перед майновим поручителем (іпотекодавцем), в тому числі обов'язку вчинення майнових дій на користь майнового поручителя, адже договір іпотеки за своєю суттю є договором, за яким виникають зобов'язання, що мають акцесорний характер стосовно основного зобов'язання.

Отже, не може бути визнаний недійсним укладений боржником договір іпотеки з підстав, визначених абзацом другим частини другої статті 42 КУзПБ, – прийняття (взяття) боржником на себе зобов'язання без відповідних майнових дій іншої сторони, оскільки його укладення не зумовлює виникнення майнових зобов'язань між сторонами такого правочину, а лише має наслідком виникнення в майнового поручителя акцесорного (додаткового) зобов'язання стосовно основного зобов'язання (зобов'язання за кредитним договором).

Детальніше з текстом постанови від 29.07.2025 у справі № 910/14968/22 (910/5002/23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129405101>.

Щодо вимог розпорядника майна про недійсність правочину, стороною якого не є боржник, однак який вчинений на його шкоду

Аналіз норм КУзПБ свідчить про те, що з моменту призначення арбітражного керуючого ухвалою суду розпорядником майна боржника зазначена особа зобов'язана вчиняти передбачені чинним законодавством дії, спрямовані на захист майна боржника (в тому числі коштів та іншого майна, за рахунок якого здійснюватиметься погашення вимог кредиторів), а також несе відповідальність у випадку неналежного виконання або невиконання покладених на неї КУзПБ обов'язків.

Норму частини дев'ятої статті 44 КУзПБ слід розуміти так: розпорядник майна має право звертатися до господарського суду з вимогами щодо визнання недійсними правочинів, поєднуючи їх з вимогами про стягнення коштів або витребування майна з володіння відповідача. При цьому розпорядник майна не має ні власного права, яке стосується правочину боржника чи майна, ні власного інтересу у визнанні правочину недійсним і витребуванні майна (в тому числі похідного). Отже, розпорядник майна в судовому процесі діє як законний процесуальний представник боржника. При цьому за аналогією закону слід застосовувати відповідні положення статей 55, 57 ГПК України.

Наразі вже сформована усталена судова практика про можливість оскарження правочину, вчиненого з метою завдання шкоди (франдаторного правочину), особою (яка не є стороною правочину), чії майнові інтереси порушує такий правочин, якщо вона доведе, що особа, яка уклала договір та відчужила за ним майно, свідомо погіршила свій майновий стан з метою уникнення відповідальності перед кредитором.

Якщо на виконання спірного правочину товариство сплатило кошти або передало інше майно, то задоволення позовної вимоги про визнання оспорюваного правочину недійсним не зумовлює ефективного захисту права, бо таке задоволення саме по собі не є підставою для повернення коштів або іншого майна. У таких випадках позовна вимога про визнання оспорюваного правочину недійсним може бути ефективним способом захисту, якщо вона поєднується з позовною вимогою про стягнення коштів на користь товариства або витребування майна з володіння відповідача (зокрема на підставі частини першої статті 216, статті 387, частин першої, третьої статті 1212 ЦК України).

Тож існування в юридичної особи боргу перед боржником на момент відчуження нерухомого майна за договором купівлі-продажу, укладеним між заінтересованими особами, пов'язаними між собою родинними зв'язками (чоловіком та дружиною), неможливість виконання судового рішення в межах відповідного виконавчого провадження саме через відсутність в юридичної особи майна та коштів на рахунках свідчать про франдаторний характер оспорюваного правочину, наявність правових підстав для визнання його недійсним і витребування нерухомого майна на користь боржника.

Детальніше з текстом постанови від 05.08.2025 у справі № 916/2611/24 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129405096>.

Розпорядження майном боржника

Щодо грошових вимог заінтересованої особи стосовно боржника

За змістом статті 1 КУзПБ до заінтересованих осіб стосовно боржника належать власники (учасники, акціонери) боржника, керівник боржника, особи, які входять до складу органів управління боржника, тощо.

Якщо грошові вимоги заперечуються з підстав заінтересованості кредитора щодо боржника, то у зазначеній категорії справ існує ризик обопільної недобросовісної поведінки певного кредитора та боржника щодо створення фіктивної (неіснуючої, штучної) заборгованості задля збільшення кількості голосів цього кредитора на зборах кредиторів та можливості впливу на саму процедуру банкрутства, зокрема й у питанні формування та реалізації ліквідаційної маси боржника, що, зрештою, впливатиме на обсяг задоволених вимог.

Водночас положення КУзПБ не містять обмеження права кредитора на звернення до суду із заявою з грошовими вимогами у зв'язку з його родинними, корпоративними (бенефіціарними) зв'язками з боржником, аналогічними зв'язками з керівником та/або бенефіціарними власниками боржника тощо; а в будь-якого із конкурсних кредиторів не має більшого обсягу прав у процедурі банкрутства порівняно з правами інших таких кредиторів.

Однак до розгляду таких грошових вимог має бути беззаперечно застосований підвищений стандарт доказування, грошові вимоги підлягають ретельній перевірці судом з використанням засобів доказування, встановлених нормами ГПК України, в тому числі й інших, не первинних документів, складання яких передбачено законодавством або є загальноприйнятим за звичаями ділового обороту, а в зв'язку із заінтересованістю кредитора до боржника та визначенням законодавцем заінтересованих осіб у справі про банкрутство суди також мають брати до уваги поведінку і самого боржника.

Детальніше з текстом постанови від 01.07.2025 у справі № 918/1007/24 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128721752>.

Щодо грошових вимог контролюючого органу в розмірі пені, нарахованої на податкове зобов'язання чи штрафні санкції

З 01.01.2021 набули чинності зміни до статті 129 ПК України, внесені Законом України від 16.01.2020 № 466-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві», якими доповнено цю статтю пунктом 129.9, що визначає перелік випадків, коли пеня не нараховується, а нарахована пеня підлягає анулюванню. До таких випадків віднесено, зокрема, закінчення 1095 дня, що настає за днем, коли у контролюючого органу відповідно до цього Кодексу виникло право нарахувати пеню платнику податків (підпункт 129.9.1).

Тож грошові вимоги у сумі нарахованої контролюючим органом пені можуть бути заявлені до боржника у справі про банкрутство до їх анулювання відповідно до пункту 129.9

статті 129 ПК України, тобто до спливу 1095 дня, що настає за днем, коли у контролюючого органу за цим Кодексом виникло право нарахувати пеню платнику податків.

Зазначене кореспондується з положеннями пунктів 101.1, 101.2 статті 101, пункту 102.4 статті 102 ПК України щодо застосування спеціального строку давності для стягнення контролюючим органом податкового боргу (1095 календарних днів з дня його виникнення) і його списання як безнадійного в разі спливу зазначеного строку.

Отже, розглядаючи грошові вимоги контролюючого органу, заявлені до боржника в розмірі пені, нарахованої на податкове зобов'язання чи штрафні санкції, господарський суд зобов'язаний встановити, зокрема:

1) базу нарахування пені (правові підстави виникнення податкового зобов'язання та момент його узгодження (у тому числі з урахуванням результатів оскарження), правові підстави та строк сплати штрафу;

2) з якого моменту в контролюючого органу виникло право нараховувати пеню платнику податку та чи було таке право реалізовано в передбачений ПК України спосіб;

3) період нарахування пені з перевіркою дотримання 1095-денного строку з дня, коли у контролюючого органу відповідно до цього Кодексу виникло право нарахувати пеню платнику податків;

4) заявлення цих вимог до боржника в межах справи про банкрутство до настання строку / умов анулювання пені відповідно до пункту 129.9 статті 129 ПК України.

Детальніше з текстом постанови від 24.06.2025 у справі № 924/29/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128776004>.

Щодо грошових вимог податкового органу зі сплати податку за землю, розташовану на тимчасово окупованих російською федерацією територіях України

Законом України від 11.04.2023 № 3050-ІХ «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо звільнення від сплати екологічного податку, плати за землю та податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, за знищене чи пошкоджене нерухоме майно», який набрав чинності 06.05.2023, внесено зміни до підпункту 69.14 пункту 69 підрозділу 10 розділу ХХ «Перехідні положення» ПК України. Згідно із цими змінами за період з 1 січня 2022 року до 31 грудня 2022 року не нараховується та не сплачується плата за землю (земельний податок та орендна плата за земельні ділянки державної та комунальної власності) за земельні ділянки (земельні частки (паї), що розташовані на територіях активних бойових дій або на тимчасово окупованих російською федерацією територіях України, та перебувають у власності або користуванні, у тому числі на умовах оренди, фізичних осіб, та за період з 1 березня 2022 року до 31 грудня 2022 року – в частині земельних ділянок, що перебувають у власності або користуванні, у тому числі на умовах оренди, юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців.

Цим Законом передбачено, що платники плати за землю, які до дати набрання ним чинності відповідно до пункту 286.2 статті 286 ПК України задекларували за 2022 та/або 2023 роки податкові зобов'язання з плати за землю за земельні ділянки, що розташовані на територіях, визначених цим підпунктом, мають право відкоригувати нараховані податкові зобов'язання з плати за землю за березень 2022 року – грудень 2023 року

шляхом подання в порядку, визначеному цим Кодексом, уточнюючих податкових декларацій.

Отже, зазначеним Законом вирішено питання щодо плати за землю за березень 2022 року – грудень 2023 року, в тому числі самостійно задекларованих платником податку відповідних податкових зобов'язань. Зокрема, передбачено подання таким платником податків уточнюючих податкових декларацій.

Тож положення підпункту 69.14 пункту 69 підрозділу 10 розділу ХХ «Перехідні положення» ПК України є чіткими, зрозумілими за своїм змістом і передбачають вичерпний перелік умов звільнення від обов'язку сплачувати плату за землю, серед яких визначальним є перебування земельної ділянки на територіях активних бойових дій або тимчасової окупації.

Тому за земельні ділянки, які перебували під окупацією військ російської федерації у період з 2022 року, плата за землю (земельний податок та орендна плата за земельні ділянки державної та комунальної власності) не нараховується та не сплачується.

При цьому неподання платником податків уточнюючих декларацій до податкової декларації, яка була ним задекларована до дати набрання чинності Законом України від 11.04.2023 № 3050-ІХ, не змінює норми закону (підпункт 69.14 пункту 69 підрозділу 10 розділу ХХ «Перехідні положення» ПК України) про те, що такий податок у заявлений період не нараховується і не сплачується за земельні ділянки, розташовані на тимчасово окупованих російською федерацією територіях України.

Детальніше з текстом постанови від 21.08.2025 у справі № 904/284/22 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129714476>.

Щодо грошових вимог, що виникли внаслідок непоставки товару, за якою покупець не реалізував свого права вимагати повернення суми попередньої оплати

Процедура банкрутства, в основі якої лежить конкурсна природа, спрямована на забезпечення відстоювання обґрунтованості вимог конкурсних кредиторів до боржника на конкурентних засадах.

У зв'язку з відкриттям провадження у справі про банкрутство в кредитора відповідно до положень статті 45 КУзПБ виник обов'язок звернутися до боржника із заявою з грошовими вимогами, оскільки із цього моменту фактично було змінено зміст правовідносин сторін договору поставки, тобто кредитор має у порядку, визначеному зазначеним Кодексом, пред'явити до боржника грошові вимоги, а не вимагати поставки товару.

Детальніше з текстом постанови від 01.07.2025 у справі № 922/2523/22 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128776002>.

Щодо моменту виникнення у боржника зобов'язання з повернення безпідставно отриманих коштів унаслідок визнання недійсним правочину після відкриття провадження у справі про банкрутство

Особа не може вважатися такою, що має безумовний обов'язок повернути безпідставно набуте майно (зокрема кошти), до того часу, доки вона, діючи відповідно до

вимог ділового обороту з належним рівнем розумності й обачливості, не дізналася або не могла дізнатися про сам факт володіння цим майном (коштами) без достатньої правової підстави.

Отже, у разі звернення з кредиторськими вимогами до боржника, що кваліфіковані як зобов'язання з повернення безпідставно отриманих коштів за недійсним правочинном, юридичним фактом, який породжує кондикційне зобов'язання, є рішення суду, в якому суд установив факт безпідставності набуття (збереження) особою в межах виконання договірних правовідносин майна, що належить потерпілій особі.

Тож грошові вимоги кредитора до боржника у справі про банкрутство, які випливають з факту визнання оспорюваного правочину недійсним, мають поточний характер, якщо спростування презумпції правомірності зазначеного правочину та його відпадиння як правової підстави для набуття майна відбулося після відкриття провадження у справі про банкрутство.

Детальніше з текстом постанови від 06.08.2025 у справі № 906/43/22 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130409455>.

Щодо порядку і способу заперечення кредитором боржника проти визнаних судом вимог іншого кредитора

Судова процедура банкрутства має певні особливості правового регулювання, якими, передбачено належний та ефективний спосіб захисту законних інтересів кредитора у справі про банкрутство, зокрема й у питанні обґрунтованості грошових вимог до боржника іншого кредитора.

Системний аналіз статей 1, 9, 45, 47 КУзПБ з урахуванням статей 42, 254, 255 ГПК України свідчить, що конкурсні кредитори після набуття ними процесуального статусу учасника справи про банкрутство не позбавлені права на оскарження ухвали про визнання чи відхилення грошових вимог іншого кредитора разом з ухвалою господарського суду, постановленою за результатами попереднього засідання.

Однак задоволення судом позовних вимог одного кредитора про визнання зобов'язань боржника перед іншим його кредитором припиненими за наявності чинної ухвали попереднього засідання про визнання судом відповідних грошових вимог такого (іншого) кредитора за цими самими зобов'язаннями призведе до порушення принципу верховенства права, невід'ємною складовою якого є принцип правової визначеності.

Звернення кредитора у такий спосіб є намаганням переглянути кредиторські вимоги іншого кредитора, розглянуті відповідно до Закону про банкрутство.

Тому обраний позивачем спосіб захисту його законних інтересів як кредитора у справі про банкрутство шляхом звернення з позовом про визнання припиненими зобов'язань боржника перед іншим кредитором не відповідає способу захисту, визначеному зазначеними нормами КУзПБ (яким встановлено порядок оскарження ухвали про визнання чи відхилення грошових вимог іншого кредитора разом з ухвалою господарського суду, постановленою за результатами попереднього засідання) в їх взаємозв'язку з приписами ГПК України.

Детальніше з текстом постанови від 01.07.2025 у справі № 910/18250/16 (910/33/24) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129182719>.

Щодо зменшення судом суми штрафних санкцій, заявлених до стягнення боржником з його контрагента в межах справи про банкрутство

Розглядаючи питання щодо застосування положень статті 233 ГК України і частини третьої статті 551 ЦК України у справі за позовом боржника, заявленим у межах справи про його банкрутство, суд має враховувати, що процедура банкрутства щодо боржника переслідує публічний та приватний інтерес. Захист публічного інтересу, зокрема, знаходить свій вияв у недопущенні фіктивного банкрутства, доведенні боржника до банкрутства. Захист приватного інтересу полягає в максимальному задоволенні вимог кредиторів, відновленні платоспроможності боржника або його ліквідації та продажу його майна в ліквідаційній процедурі з метою погашення вимог кредиторів. Однією з основних функцій господарського суду під час провадження у справі про банкрутство є дотримання балансу захисту публічного та приватного інтересів.

Процедура банкрутства за своєю суттю є конкурсним процесом, основною метою якого, зокрема, є рівномірне і справедливе задоволення вимог всієї сукупності кредиторів неплатоспроможного боржника. Отже, одне з основних завдань провадження у справі про банкрутство – максимальне задоволення вимог кредиторів.

Звернення боржника з позовом в межах справи про банкрутство про стягнення коштів має на меті збільшення активу такого боржника, яке в подальшому може вплинути на наповнення ліквідаційної маси або дасть змогу погасити вимоги кредиторів у процедурі санації.

Тож, зменшуючи за клопотанням відповідача заявлений боржником до стягнення розмір штрафних санкцій (пені, штрафу) та 3 % річних, суди мають виходити не лише з наявного приватного інтересу однієї юридичної особи, а й враховувати легітимну мету процедури банкрутства та приватний інтерес кредиторів у справі про банкрутство боржника (позивача).

Детальніше з текстом постанови від 27.08.2025 у справі № 910/14479/23 (910/5871/24) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129795193> (також див. постанови від 05.08.2025 у справі № 910/14479/23 (910/5872/24), від 20.08.2025 № справі № 910/14479/23 (910/5873/24)).

Ліквідаційна процедура

Щодо позовних вимог Антимонопольного комітету України про стягнення пені за несплату штрафу, нарахованої після відкриття провадження у справі про банкрутство боржника

Приписи статей 230, 241, 257 ГК України, частин другої, третьої, п'ятої статті 56 Закону України «Про захист економічної конкуренції» свідчать, що хоча штраф та пеня, які передбачені цим Законом, за своєю суттю є окремим (самостійним) видом штрафних (економічних) санкцій, однак вони є різновидом відповідальності за правопорушення у сфері господарювання, оскільки включені законодавцем до однієї сфери правового регулювання.

З аналізу статей 3, 4 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» та статей 7, 8 КУзПБ вбачається, що в процедурах банкрутства АМК України не наділений законодавцем повноваженнями щодо самостійного визначення кредиторських вимог та позачергового стягнення в процедурах банкрутства щодо боржника тощо.

Тому в разі порушення провадження у справі про банкрутство на АМК України поширюються положення КУзПБ щодо виявлення кредиторів та черговості задоволення кредиторських вимог у відповідних процедурах банкрутства.

Тож на пеню, нараховану на суму несплаченого штрафу в порядку статті 56 Закону України «Про захист економічної конкуренції» в період дії мораторію, поширюється заборона, встановлена частиною третьою статті 41 КУзПБ.

Детальніше з текстом постанови від 02.07.2025 у справі № 926/1448-6/24 (926/674/25) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128775903>.

Щодо відшкодування шкоди, заподіяної незаконними діями голови ліквідаційної комісії боржника з розпорядження / розподілу коштів, отриманих від реалізації заставного майна боржника

Правовідносини між арбітражним керуючим (ліквідатором тощо) та кредиторами у зв'язку з погашенням (задоволенням) вимог кредиторів у справі про банкрутство (неплатоспроможність), які виникають у межах правовідносин неплатоспроможності, є частиною господарських правовідносин з виконання боржником зобов'язань перед кредиторами у процедурах неплатоспроможності (банкрутства).

Зважаючи на зміст статей 61, 64 КУзПБ, законодавець встановив безумовність та першочергове право банку як забезпеченого кредитора боржника на отримання коштів від продажу переданого в заставу майна боржника для погашення своїх забезпечених вимог.

Відповідно до частини шостої статті 30 КУзПБ арбітражний керуючий не менше одного разу на два місяці звітує про нарахування та виплату грошової винагороди арбітражного керуючого, здійснення та відшкодування його витрат на засіданнях зборів кредиторів (у процедурі банкрутства фізичної особи) чи комітету кредиторів (у процедурі банкрутства юридичної особи), а в частині витрат, що стосуються заставного майна, – перед забезпеченим кредитором.

Звіт арбітражного керуючого про нарахування і виплату грошової винагороди, здійснення та відшкодування витрат має бути схвалений зборами кредиторів (у процедурі банкрутства фізичної особи) чи комітетом кредиторів (у процедурі банкрутства юридичної особи), а в частині витрат, що стосуються заставного майна, – забезпеченим кредитором.

Звіт про нарахування та виплату грошової винагороди, здійснення та відшкодування витрат за підсумками процедур розпорядження майном, санації, ліквідації, реструктуризації заборгованості, погашення боргів подається арбітражним керуючим до господарського суду за п'ять днів до закінчення відповідної процедури, розглядається судом та затверджується ухвалою, що може бути оскаржена в установленому порядку.

За обставин отримання коштів від продажу в процедурі банкрутства переданого банку в заставу майна боржника, відсутності погодження судом та банком голові ліквідаційної комісії, що здійснює повноваження ліквідатора боржника, складу та розміру витрат на суму, що була розподілена ним непершочергово заставному кредитору, як це

передбачено законом, а на власний розсуд, без належних правових підстав, за іншим призначенням, забезпечений кредитор у справі про банкрутство був позбавлений права на погашення визнаних судом грошових вимог до боржника, а отже, зазнав збитків у розумінні статей 22 ЦК України, 224, 225 ГК України, які підлягають стягненню з голови ліквідаційної комісії боржника.

Детальніше з текстом постанови від 05.08.2025 у справі № 910/21840/14 (910/3914/24) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129405097>.

Щодо прийняття комітетом кредиторів боржника рішення про перехід до процедури ліквідації без повідомлення його члена про засідання комітету

КУзПБ передбачає для ефективності провадження у справі про банкрутство юридичної особи формування спеціальних органів (зборів кредиторів та комітету кредиторів). Водночас законом встановлено максимальну кількість членів комітету (частина шоста статті 48 КУзПБ).

Установлення обов'язковості формування комітету кредиторів та його колективна природа вимагають обговорення комітетом питань щодо подальшого руху справи про банкрутство. При цьому члени комітету кредиторів у частині права на обговорення мають рівні права. Визначення максимальної кількості членів комітету кредиторів спрямоване на гарантування права кожному члену кредиторів висловитися на засіданні комітету кредиторів за наявності статусу члена цього органу. Члени комітету кредиторів можуть мати різні точки зору щодо необхідності запровадження ліквідаційної процедури. Тому цьому випадку право члена комітету кредиторів висловитися на засіданні комітету кредиторів незалежно від арифметичного виразу кількості голосів охоплюється принципом *audiatur et altera pars* ("хай буде заслухана й інша сторона").

Відповідно, неповідомлення членів комітету кредиторів про засідання комітету, особливо на якому має бути прийнято рішення щодо впровадження іншої процедури у межах провадження у справі про банкрутство, за загальним правилом становить істотне порушення законодавства.

Детальніше з текстом постанови від 21.08.2025 у справі № 910/18499/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129773326>.

Субсидіарна відповідальність

Щодо передумов у дослідженні та виявленні підстав для порушення питання про покладення субсидіарної відповідальності у справі про банкрутство

Ураховуючи, що ліквідаційна маса (її вартість) є одним із визначальних показників для обчислення розміру субсидіарної відповідальності, з огляду на регламентований КУзПБ порядок та етапи формування ліквідаційної маси, зміни, яких вона зазнає під час ліквідаційної процедури, передумови для покладення субсидіарної відповідальності встановлюються насамперед на підставі фінансово-економічних показників боржника, порядок аналізу, дослідження та оцінки яких визначений КУзПБ.

Цей порядок передбачає, що:

- арбітражний керуючий зобов'язаний проводити аналіз фінансово-господарського стану, інвестиційної та іншої діяльності боржника та становища на ринках боржника і подавати результати такого аналізу до господарського суду разом з документами, що підтверджують відповідну інформацію (пункт 3 частини другої статті 12 КУзПБ);

- господарський суд в ухвалі про відкриття провадження у справі може зобов'язати боржника провести аудит; якщо боржник не має для цього коштів, господарський суд може призначити проведення аудиту за рахунок кредитора (кредиторів) за його (їхньою) згодою (частина десята статті 39 цього Кодексу);

- розпорядник майна зобов'язаний проводити аналіз фінансово-господарського стану, інвестиційної та іншої діяльності боржника, становища на ринках боржника; виявляти (за наявності) ознаки фіктивного банкрутства, доведення до банкрутства, приховування стійкої фінансової неспроможності, незаконних дій у разі банкрутства (частина третя статті 44 КУзПБ);

- ліквідатор з дня свого призначення проводить інвентаризацію та визначає початкову вартість майна банкрута, аналізує фінансовий стан банкрута, формує ліквідаційну масу (а відповідно до змін, внесених Законом України від 13.07.2023 № 3249-ІХ, також складає висновок про наявність або відсутність ознак доведення до банкрутства, приховування стійкої фінансової неспроможності, незаконних дій під час провадження у справі про банкрутство за результатом його проведення).

При цьому аналіз фінансового стану банкрута має відповідати вимогам Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства, затверджених наказом Міністерства економіки України від 19.01.2006 № 14 (далі – Методичні рекомендації), оскільки ці Рекомендації розроблено з метою визначення однозначних підходів під час аналізу фінансово-господарського стану підприємств щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства; своєчасного виявлення формування незадовільної структури балансу для вжиття заходів щодо запобігання банкрутству підприємств, а також виявлення резервів підвищення ефективності виробництва та відновлення платоспроможності підприємств шляхом їх санації.

Звідси, керуючись наведеними положеннями КУзПБ щодо обов'язків арбітражного керуючого під час проведення процедури банкрутства та щодо етапів, умов та підстав для здійснення оцінки фінансово-господарського стану боржника, відповідні дії арбітражного керуючого (розпорядника майна, ліквідатора) є передумовами у дослідженні та виявленні підстав для порушення питання про покладення субсидіарної відповідальності у справі про банкрутство.

Тобто відповідна діяльність з виявлення передумов для субсидіарної відповідальності розпочинається з введенням процедури розпорядження майном боржника у справі про банкрутство. Тому звіт / висновок арбітражного керуючого, яким зафіксоване правопорушення (з доведення до банкрутства) та який складений з урахуванням приписів Методичних рекомендацій, є доказом та підставою для вимоги про покладення субсидіарної відповідальності у справі про банкрутство, а отже, складовою доказової бази (джерелом) на підтвердження об'єктивної сторони відповідного правопорушення.

Висновок щодо передумов для субсидіарної відповідальності формується у звіті ліквідатора за результатами здійснення ним аналізу фінансового стану банкрута, а згідно зі змінами, внесеними Законом України від 13.07.2023 № 3249-IX, – у складеному відповідно до Методичних рекомендацій висновку за результатами здійснення аналізу фінансового стану банкрута (про наявність чи відсутності ознак доведення до банкрутства; абзац п'ятий частини першої статті 61 КУзПБ).

У зв'язку з наведеним право ліквідатора подати заяву про покладення субсидіарної відповідальності виникає не раніше ніж після завершення реалізації об'єктів, включених до ліквідаційної маси банкрута, та розрахунків з кредиторами на підставі проведення такої реалізації у ліквідаційній процедурі. Такий підхід у покладенні субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями боржника у справі про банкрутство узгоджується як з повноваженнями ліквідатора, порядком проведення відповідних дій у ліквідаційній процедурі, так і з правами суб'єктів субсидіарної відповідальності відповідати за зобов'язаннями боржника у межах об'єктивного розміру цієї відповідальності, що узгоджується з правовою природою субсидіарної відповідальності саме як додаткової.

Детальніше з текстом постанови від 10.07.2025 у справі № 925/1743/14 (925/85/23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128816071>.

Щодо обов'язковості доведення існування причинно-наслідкового зв'язку між діями / бездіяльністю органів управління боржника і доведенням його до банкрутства

У справі про банкрутство субсидіарна відповідальність має деліктну природу та узгоджується із частиною першою статті 1166 ЦК України, згідно з якою майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала.

Потерпілою особою в такому випадку є банкрут, щодо якого відкрито ліквідаційну процедуру. Саме банкрут, від імені якого діє ліквідатор (арбітражний керуючий), у порядку, визначеному статтею 61 КУзПБ, звертається з вимогою до третіх осіб, з вини яких настало банкрутство боржника.

При цьому слід враховувати, що неплатоспроможність боржника сама по собі не означає, що боржник доведений до банкрутства, та не доводить автоматично вину засновників, керівників боржника.

Визначальним для застосування субсидіарної відповідальності є доведення відповідно до частини другої статті 61 КУзПБ та з урахуванням положень статті 74, 76, 77 ГПК України причинно-наслідкового зв'язку між винними діями / бездіяльністю суб'єкта відповідальності та настанням негативних для боржника наслідків (неплатоспроможності боржника та відсутності у боржника активів для задоволення вимог, визнаних у процедурі банкрутства вимог кредиторів), обов'язок чого покладається на ліквідатора.

Тож недоведення ліквідатором наявності в діях керівників та засновників банкрута складу правопорушення, яке спричинило доведення його до банкрутства, й умислу в доведенні товариства до банкрутства, а також причинно-наслідкового зв'язку між їхніми діями та/або бездіяльністю та стійкою неплатоспроможністю банкрута, викликаного цілеспрямованими діями цих осіб, їх вини, виключає можливість задоволення заяви

ліквідатора банкрута про покладення субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями боржника у зв'язку із доведенням його до банкрутства.

Детальніше з текстом постанови від 20.08.2025 у справі № 910/15584/16 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129795183> (також див. постанову від 13.08.2025 у справі № 910/8137/19).

III. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПИТАННЯ

Щодо застосування заходів забезпечення позову (вимог кредиторів) у справі про банкрутство, зокрема на стадії апеляційного перегляду постанови про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури

Господарський суд, який розглядає справу про банкрутство, не позбавлений процесуального права за клопотанням кредитора вжити заходів забезпечення його вимог у справі про банкрутство шляхом накладення заборони на відчуження майна боржника в ліквідаційній процедурі, зважаючи на доводи кредитора та фактичні обставини справи, а також керуючись принципами законності, диспозитивності та пропорційності згідно зі статтями 2, 14, 15 ГПК України, з урахуванням інтересів кредиторів і боржника у справі про банкрутство.

Такі процесуальні дії господарського суду, зокрема на стадії апеляційного перегляду судового рішення, відповідають принципу судового контролю у справі про банкрутство, адже можуть бути засобами забезпечення як справедливого балансу між інтересами кредиторів і боржника, так і законності здійснення арбітражним керуючим своїх повноважень у відповідній судовій процедурі банкрутства, в тому числі щодо продажу майна боржника у ліквідаційній процедурі.

За положеннями статей 136, 137 ГПК України право здійснення забезпечення вимог кредитора у справі про банкрутство та вибору тих чи інших заходів належить господарському суду, який виходить із конкретних обставин справи та пропозицій заявника.

Отже, з метою захисту прав та інтересів кредиторів, а також збереження майнових активів боржника господарський суд, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, в тому числі на стадії ліквідаційної процедури, має право вжити заходів щодо забезпечення вимог кредиторів, які передбачені загальними положеннями статті 137 ГПК України, а також інших заходів, застосування яких, за переконанням суду, є необхідним у конкретному випадку, з урахуванням спеціальних норм КУзПБ.

Зважаючи на специфіку провадження у справі про банкрутство, метою забезпечення позову є вжиття судом, у провадженні якого перебуває справа, заходів щодо охорони матеріально-правових інтересів кредиторів та інших учасників у справі про банкрутство від можливих недобросовісних дій з боку відповідача (боржника) чи інших учасників у справі про банкрутство для того, щоб забезпечити кредиторам у справі про банкрутство реальне й ефективне виконання судового рішення, якщо воно буде прийняте на користь особи, яка звернулася із заявою у справі про банкрутство, в тому числі задля попередження потенційних труднощів у досягненні мети процедури банкрутства.

Оскільки питання визнання боржника банкрутом і законності введення щодо нього процедури ліквідації не вирішено, то апеляційний суд має право вжити заходів із забезпечення позову (вимог кредиторів) шляхом заборони арбітражному керуючому та будь-яким іншим фізичним або юридичним особам, в тому числі організаторам відкритих торгів (аукціонів), вчиняти дії у справі про банкрутство щодо проведення аукціону(ів) з продажу та/або у будь-який інший спосіб здійснювати заходи щодо реалізації / відчуження майна боржника до завершення апеляційного перегляду постанови про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури у справі про банкрутство.

При цьому тимчасова заборона відчуження частини майна боржника не є припиненням ліквідатором боржника (іншими особами) будь-яких дій з реалізації / відчуження майна, а становить тимчасовий захід на період до ухвалення судового рішення за апеляційною скаргою, яка усуває відповідні ризики, які могли б істотно ускладнити чи унеможливити ефективний захист чи поновлення порушених або оспорюваних прав (інтересів) заявника.

Детальніше з текстом постанови від 11.08.2025 у справі № 904/3534/24 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129576841>.

Щодо неможливості стягнення з арбітражного керуючого, який виконує повноваження розпорядника майна юридичної особи, судових витрат іншого учасника справи на професійну правничу допомогу

Статтею 1 КУЗПБ унормовано, що розпорядник майна – арбітражний керуючий, призначений господарським судом для здійснення процедури розпорядження майном.

Відповідно до статті 10 КУЗПБ арбітражний керуючий є суб'єктом незалежної професійної діяльності. Арбітражний керуючий з моменту постановлення ухвали (постанови) про призначення його керуючим санацією або ліквідатором до моменту припинення здійснення ним повноважень прирівнюється до службової особи підприємства-боржника.

Стягнення витрат на професійну правничу допомогу з арбітражного керуючого не може бути наслідком (покаранням) його дій або бездіяльності під час безпосереднього виконання покладених на нього КУЗПБ та відповідним рішенням суду обов'язків.

У разі коли є відповідні підстави, стягнення сум, які безпосередньо пов'язані з виконанням арбітражним керуючим покладених на нього КУЗПБ та відповідним судовим рішенням обов'язків, має здійснюватися безпосередньо з боржника, розпорядником майна якого є такий арбітражний керуючий.

Детальніше з текстом постанови від 03.07.2025 у справі № 910/430/22 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128721710>.

Щодо заяви арбітражного керуючого про розподіл судових витрат, зокрема на професійну правову допомогу, здійснених за результатом розгляду справи

Системний аналіз статей 1, 10, 12 КУЗПБ свідчить, що арбітражний керуючий є учасником справи, однак не є стороною у справі про банкрутство (неплатоспроможність), здійснює свою діяльність самостійно як службова особа, якій згідно з передбаченим

Кодексом статусом та порядком його набуття не надано права делегувати права та обов'язки третім особам, яке має за законом арбітражний керуючий, а наявність відповідної компетенції, навичок, знань та досвіду в арбітражного керуючого презюмується через наявність у нього відповідного свідоцтва, отриманого в порядку, встановленому КУзПБ.

Оскарження та спростування майнових дій боржника входить до безпосередніх обов'язків саме призначеного відповідною ухвалою арбітражного керуючого, оскільки на таку особу за законом та наданим статусом покладається обов'язок вчиняти дії для відновлення платоспроможності боржника або у випадку неможливості відновлення платоспроможності вчиняти дії для задоволення вимог кредиторів.

Водночас і ГПК України, і КУзПБ не передбачено беззаперечної компенсації боржнику та арбітражному керуючому, який діє від його імені, витрат у тих випадках, коли арбітражний керуючий залучає адвоката з метою представництва його інтересів та в інтересах боржника під час розгляду питань, які входять до компетенції безпосередньо арбітражного керуючого.

Професійна діяльність арбітражного керуючого є оплачуваною. Арбітражний керуючий під час його призначення судом надає згоду на виконання обов'язків у провадженні у справі про банкрутство, а тому він повинен враховувати усі ризики та наслідки надання такої згоди, час, необхідний для виконання покладених на арбітражного керуючого обов'язків, та складність виконуваної ним роботи.

Однак зазначене не спростовує наявність права в арбітражного керуючого залучати додаткових фахівців у тому числі адвокатів) під час здійснення процедур банкрутства.

Так, відповідно до частини п'ятої статті 114 КУзПБ для забезпечення виконання повноважень керуючого реструктуризацією та/або керуючого реалізацією майна боржника арбітражний керуючий може залучати на договірних засадах інших осіб та спеціалізовані організації з оплатою їхньої діяльності за рахунок боржника, а за відсутності коштів у боржника – на підставі рішення зборів кредиторів за рахунок кредиторів.

Водночас дозвіл на залучення таких осіб надає господарський суд на підставі мотивованої заяви арбітражного керуючого про необхідність їх участі у справі, в якій зазначається розмір оплати їхніх послуг.

Детальніше з текстом постанови від 29.07.2025 у справі № 910/18031/14 (910/10741/23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129344774>.

Щодо звільнення розпорядника майна боржника від сплати судового збору за подання ним апеляційної скарги на судові рішення

Попри те, що арбітражний керуючий, який призначений розпорядником майна боржника у справі про банкрутство, має самостійний процесуальний статус та процесуальне право діяти самостійно і звертатись від свого імені, за правилами статті 44 КУзПБ розпорядник майна, виконуючи свої повноваження, має діяти як в інтересах боржника, так і його кредиторів. А тому, звертаючись від імені та в інтересах боржника у справі про банкрутство (неплатоспроможність) або у спорах, заявлених у межах справи про банкрутство, такий арбітражний керуючий діє як представник боржника за законом. У зв'язку із цим у разі звернення арбітражного керуючого, призначеного розпорядником

майна, від імені боржника та з метою захисту його інтересів, він діє не як фізична особа (громадянин), що звернулась із заявами до суду щодо захисту прав та інтересів інших осіб у розумінні пункту 7 частини першої статті 5 Закону України «Про судовий збір», а як суб'єкт незалежної професійної діяльності – представник боржника, через що відповідне звернення арбітражного керуючого є зверненням боржника і на нього не поширюються пільги щодо сплати судового збору, передбачені пунктом 7 частини першої статті 5 Закону України «Про судовий збір».

Отже, суд апеляційної інстанції не має підстав для звільнення розпорядника майна від сплати судового збору згідно з пунктом 7 частини першої статті 5 Закону України «Про судовий збір», за приписами якого від сплати судового збору під час розгляду справи в усіх судових інстанціях звільняються громадяни, які у випадках, передбачених законодавством, звернулися із заявами до суду щодо захисту прав та інтересів інших осіб.

Крім того, положення підпунктів 1 та 2 частини першої статті 8 зазначеного Закону України «Про судовий збір» не поширюються на юридичних осіб, незалежно від наявності майнового критерію (майнового стану учасника справи – юридичної особи), а положення підпункту 3 частини першої статті 8 зазначеного Закону можуть бути застосовані до юридичної особи за наявності майнового критерію, але тільки у справах, визначених цим пунктом, тобто предметом позову в яких є захист соціальних, трудових, сімейних, житлових прав, відшкодування шкоди здоров'ю.

Що ж до майнового критерію заявника (через перебування боржника в процедурі банкрутства та необхідність витрат на сплату судового збору в разі звернення до суду арбітражного керуючого від імені боржника), то перебування боржника в процедурі банкрутства не звільняє його від сплати судового збору, а відповідні витрати належать до витрат арбітражного керуючого, пов'язаних з виконанням ним повноважень у справі про банкрутство (неплатоспроможність), відшкодування яких врегульовано положеннями статті 30 КУзПБ. Джерелом відшкодування відповідних витрат є боржник, якщо: у нього достатньо коштів для здійснення відповідних виплат арбітражному керуючому; цільове призначення цих коштів не містить обмежень (зокрема для розрахунків у межах здійснення боржником господарської діяльності – оплати поточних рахунків (комунальні послуги, оренда, зарплати працівникам тощо)); боржник не має перешкод у розпорядженні цими коштами (арешти, інші обтяження тощо). В іншому випадку джерелом відшкодування витрат арбітражного керуючого є фонд, що створюється та фінансується визнаними у справі кредиторами боржника.

Детальніше з текстом постанови від 18.08.2025 у справі № 904/11028/15 (904/3365/24) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129605386>.

Дайджест № 5/2025 правових позицій судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС ВС (актуальна судова практика у справах про банкрутство юридичних осіб). Рішення, внесені до ЄДРСР, за липень – серпень 2025 року / упоряд. управління забезпечення роботи судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС ВС. Київ, 2025. 25 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

fb.com/supremecourt.ua

[**t.me/supremecourtua**](https://t.me/supremecourtua)